

Universal Declaration of Human Rights - Tuva

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

КИЖИНИНҢ ЭРГЕЛЕРИНИНҢ БҮТҮ-НИИТИ УГУУЛГАЗЫ

1948 чылдың декабрь 10-да Чингине Ассамблеяның 217 А (III) резолюциязы-биле хүлээп лдынган болган чарлаттынган

КИИРИЛДЕ

Кижини төрөлгөтөн аймааның бүтү кежигүннеринин кижини мөзүзүн, оларның дең болган казып болбас эргелерин хүлээп коорү хосталганың, чөптүг чоруктуң база бүтү-ниити тайбыңның үндезини болурун кичээнгейге албышаан; база

кижиниң эргелеринге тоомча чок болган көөр хөөн чок чоруктуң кижини төрөлгөтөнниң сагыжын аартып дүвүрөткөн дерзин үүлгедиглерге чедиргенин база кижилер сөстүң болган үзелдерниң хосталгазынга эргелиг, коргуушкун болган түрөгделден хостуг делегейни тургузары кижилерниң бедик чүткүлү кылдыр чарлаттынганын кичээнгейге албышаан; база

кижиниң эргелери хоойлуга кижини ужуру-дүрүм чок чагыргага болган дарлалгага удур сөөлү арга кылдыр тура халыышкын ажыглаар ужурга таварышпас кылдыр камгалаттынган турарының эргежок чугулазын кичээнгейге албышаан; база

чоннар аразынга эң-найыралдыг харылзааларның сайзыралын деткириниң эргежок чугулазын кичээнгейге албышаан; база

Каттышкан Нацияларның чоннарының кижиниң кол эргелеринге, кижини мөзүзүңге болган үнөзинге база эр болган херээжен кижилерниң дең эргелиннге бүзүрелин Уставга бадыткаанын база улам хостуг байдалга социал депшилгени болган амыдыралдың байдалдарын экижидерин деткириниң шийиттирилээнин кичээнгейге албышаан; база

кежигүн-күрүнелерниң Каттышкан Нациялар Организациязы-биле кады ажылдавышаан, кижиниң эргелерин болган кол хосталгаларын бүтүдениң хүндүлээрин база сагырын чедип алырынга деткимче бээрин хүлээнгенин кичээнгейге албышаан; база

бо эргелерниң болган хосталгаларның характерин бүтүдениң угаап билири ол хүлээлгени долузу-биле күүседиринге улуг ужуру-дузалыг болурун кичээнгейге албышаан,

Чингине Ассамблея

Кижиниң эргелериниң бо бүтү-ниити угуулгазын бүтү чоннарның болган күрүнелерниң күүседир дээш кызыдар ужурулуг база кижини бүрүзү болган ниитилелдин орган бүрүзү ук Угуулганы доктаамал кичээнгейге албышаан, чырыдылга болган өөредилге аргалары-биле ук эргелер биле хосталгаларны хүндүлээрин деткиир, национал болган улустар аразының депшилгелиг хемчеглерин ажылгап турган, Организацияның кежигүнү күрүнелериниң база ол күрүнелерниң юрисдикциясында турар девискээрлерниң чоннарының аразынга оларны бүтүдениң хүлээп көөрүн база үре-түңнелдиг боттанырын деткиринче утланган сорулга кылдыр чарлап тур.

1 чүүл

Бүтү кижилер хостуг база мөзүзү болган эргелери дең кылдыр төрүттүнер. Оларга угаансарыыл болган арын-нүүр бердинген болур болган олар бот-боттарынга акы-дүңмалышкы хамаарылганы көргүзөр ужурулуг.

2 чүүл

Кижини бүрүзү ук Угуулгада чарлаттынган бүтү эргелерге болган хосталгаларга язы-сөөгү, кижиниң оңу, эр-херээжени, дылы, чүдүлгези, политиктиг болган өске-даа үзелдери, национал болган социал ызыгууру, ончү-хоренгизи, аңгы болган өске-

даа байдалдардан хамаан чокка эргелиг.

Оон аңгыда, кижини ооң хамааржып турары күрүнениң азы девискээрниң политиктиг, хоойлу-дүрүм азы чоннар аразында статүзун, ук девискээрниң хамаарышпазын, өскелерниң харагалзалында турарын, бот-башкарылга чок азы бот-догуннаашкынында кандыг-бир кызыгаарлыг бооп турарын барымдаалап ылгаар чорук турбас уjurлуг.

3 чүүл

Кижини бүрүзү амыдырап-чурттаар, хостуг болур болгаш дээп болбас эргелиг.

4 чүүл

Кым-даа кулданыгга азы хостуг эвес байдалга туттунмас уjurлуг; кулданыгның болгаш кул садарының бүтү хевирлерин хорутлуг.

5 чүүл

Кым-даа эрин-шаажыга азы каржы, кижини эвес азы ооң кижини мөзүзүн дорамчылаан аажылап болгаш шийткелге таварышпас уjurлуг.

6 чүүл

Кижини бүрүзү каяа-даа чорааш, ооң тускай субъект эргелигин хүлээп көөрүңге эргелиг.

7 чүүл

Бүтү кижилер хоойлу мурнунга дең эргелиг база хоойлуга кандыг-даа ылгал чокка, дең камгаладыр эргелиг. Бүтү кижилер ук Утуулганы хажыдып турар ылгай көрүүшкүндөн база ындыг ылгай көрүүшкүннү кылырынче күткүлгеден дең камгаладыр эргелиг.

8 чүүл

Кижини бүрүзү конституция азы хоойлу езугаар көрдүнгөн кол эргелери хажыттынган таварылгаларда долү эргелиг национал шүүтүнүң ооң эргелерин катан үре-түңнелдиг тургузуп бээринге эргелиг.

9 чүүл

Кым-даа барымдаа чок хорутдалга, тудуп хорутдаашкынга азы ойладышкынга таварышпас уjurлуг.

10 чүүл

Кижини бүрүзү ооң эргелерин болгаш хүлээлгелерин тодарадып бээринге база анаа онааштырып турар кем-херек буруудадышкынының барымдаалыг тодарадырынга база ооң херээн хамаарышпас болгаш тала тыртпас шүүтүнүң ажык болгаш чөптүг чоруктуң бүтү негелделерин сагывышаан, сайгарып көөрүңге эргелиг.

11 чүүл

1. Кем-херек үүлгеткен деп буруудаттырып турар кижини бүрүзү камгалалдың бүтү аргаларын хандырып берип турар ажык шүүтү сайгарылгазынга ооң буруулуу хоойлу езугаар тодараттынмаан шаанда буруу чок деп санадыр эргелиг.

2. Кым-даа болуп турган үезинде национал хоойлулар азы чоннар аразының хоойлу-дүрүмү-биле кем-херек үүлгедиишкени болбайн турган кандыг-бир кылдынылардан азы чүнү-даа кылбаанындан үнгөн үүлгедиг дээш шийттирбес уjurлуг. Ол ышкаш үүлгедигниң болган үезинде берип болур турган кеземчеден аар кеземче бээри болдунмас.

12 чүүл

Кым-даа ооң амы-хууда болгаш өг-бүле чуртталгазынче туразында холгаарлаашкынга, бажың-балгадынга дээр болбазынга, чагаалажышкынының чажыг чоруунга азы ат-алдары болгаш репутациязынга шоглаашкынга таварышпас ужурут. Кижиг бүрүзү хоойлуга ындыг холгаарлаашкын азы шоглаашкыннардан камгаладыр эргелиг.

13 чүүл

1. Кижиг бүрүзү кайы-бир күрүнениң кызыгаарының иштинге хостуг чоруур болгаш бодунга чурттаар черни шилип алыр эргелиг.
2. Кижиг бүрүзү кандыг-даа чурттан, ооң иштинде бодунуң чуртундан база үнүп чоруур база бодунуң чуртунче эеп кээр эргелиг.

14 чүүл

1. Кижиг бүрүзү истен сүрүүшкүндөн хоргадалды өске чурттардан дилээр база ол хоргадалды ажыглаар эргелиг.
2. Бо эрге политиктиг эвес үүлгедиг азы Катгышкан Нациялар Организациязының сорулга болгаш принциптеринге удурланышкак кылдыныглар дээр истен сүрүп турар таварылгада ажыглаттынмас.

15 чүүл

1. Кижиг бүрүзү хамааты болур эргелиг.
2. Кым-даа хамааты эргезинден азы хамааты эргезин солуур эргезинден үндезин чокка казытпас ужурут.

16 чүүл

1. Назы четкен эр болгаш херээжен кижилер язы-сөөк, националы азы чүдүлгезиниң аайыбиле кандыг-даа кызыгаарлаашкын чокка өгленип, бодунуң өг-бүлезин тургузар эргелиг. Олар бадыланышканынга хамаарыштыр, бадылалдыг турган үезинде база ону күш чок деп санаан үезинде дең эргелерни ажыглаар.
2. Бадылажышкын чүгле өгленчин турар ийи таланың хостуг болгаш бүрүн дугуржулгазыбиле бооп болур.
3. Өг-бүле ниитилелдин чайгаар болгаш үндезин үүрү болур база ниитилел биле күрүнениң талазындан камгаладыр эргелиг.

17 чүүл

1. Кижиг бүрүзү өнчү-хоренгизин чааскаан-даа, өскелер-биле кады-даа эдилээр эргелиг.
2. Кым-даа өнчү-хоренгизин үндезин чокка хавыртпас ужурут.

18 чүүл

Кижиг бүрүзү бодаалдың, арын-нүүрнүң болгаш чүдүлгениң хосталгазынга эргелиг; бо эрге бодунуң чүдүлгезин азы үзелдерин өскерттириниң хосталгазы база бодунуң чүдүлгезин азы үзелдерин чааскаан-даа, өскелер-биле кады-даа хойге азы аңгы кылдынган өөредилге, мөргүл база шажынчы болгаш ритуалдыг езулалдар дамчыштыр нейтередиришниц хосталгазы хамааржып турар.

19 чүүл

Кижиг бүрүзү үзелдериниң база оларны хостуг илередиришниц хосталгазынга эргелиг; бо эрге бодунуң үзелдеринге моондак чокка бүзүрөп сагыыр база күрүне кызыгаарларындан хамаан чокка база кандыг-даа арга-биле информация болгаш идеяларны дилээр, алыр база тарадыр хосталга хамааржып турар.

20 чүүл

1. Кижиги бүрүзү тайбың чыыш болган каттыжышкыннарның хосталгазынга эргелиг.

2. Кым-даа кайы-бир каттыжышкынга киреринге чыгатпас ужурулуг.

21 чүүл

1. Кижиги бүрүзү бодунуң чуртунуң удуртулгазынга боду дорт азы хостуг ёзу-биле соңгуттурган төлээлекчилерни дамчыштыр киржир эргелиг.

2. Кижиги бүрүзү бодунуң чуртунга күрүне албанынга дең кирер эргелиг.

3. Чоннуң күзел-соруу чазактың эрге-чагыргазының үндезини болур ужурулуг; бо күзелсорук албан нинти болган дең чажыт бадылаашкын аргазы-биле азы соңгуурунун хосталгазын хандырын турар дең чергелиг өске хевирлер дузазы-биле эрткен болган хажыдышкын кылдынмаан өйлеп-өйлеп болур соңгулдаларга илереп кээр ужурулуг.

22 чүүл

Кижиги бүрүзү нигилелдин кижигүнү болганда, национал күжениг болган чоннар аразында кады ажылдажылганың ачызында күрүне бүрүзүнүң курлавырлары болган тургузуунга дүүштүр кижиги мөзүзүн баксыратпайн тударынга база экономика, социал болган культура адырларынга хостуг сайзыраарынга эргежок чугула социал хандырылга алырынга база эргелери боттанган турарынга эргелиг.

23 чүүл

1. Кижиги бүрүзү ажылдаар, ажылды хостуг шилип алыр, ажылдаар байдалының чөптүг болган таарымчалыг болурунга база ажыл чок чоруктан камгалалга эргелиг.

2. Кижиги бүрүзү кандыг-даа ылгай көрүүшкүн чокка дең ажыл дээш дең төлевир алыр эргелиг.

3. Ажылдап турар кижиги бүрүзү бодунуң болган өг-бүлезинин кижиги мөзүзүнге төлөп амыдыралды тудар чөптүг болган сеткилдиг хандырып турар база херек апарганда социал хандырылганың өске хевирлеринден немелделиг төлевирини алыр эргелиг.

4. Кижиги бүрүзү бодунуң эргелерин камгалаары-биле профессионалдыг эвилелдер тургузар база профессионалдыг эвилелдерге кирер эргелиг.

24 чүүл

Кижиги бүрүзү дыштанылгага база хостуг үеге эргелиг, ооң иштинде ажыл хүнүн шын кызыгаарлаарынга база өйлеп-өйлеп бээр төлевирлиг шөлээге эргелиг.

25 чүүл

1. Кижиги бүрүзү амыдыралдың, ооң иштинде аш-чемнин, идик-хептин, чурттаар орансаваның, эмчи ажаалгазының база эргежок чугула социал хандырылганың ооң бодунуң болган өг-бүлезинин кадыкшылын баксыратпайн тударынга база чаагай байдалын хандырылынга четчир деңнелдин болурунга эргелиг база ажыл чок артканда, аараанда, инвалид апарганда, дулгуяк калганда, назылап кыраанда азы оон хамаарышпас байдалдарда амыдыраар аргаларын чидиргенде, хандырылга алыр эргелиг.

2. Ие болуру болган чаш назын тускай ажаал-тежээл болган дуза алырынга эргени берип турар. Бүгү уруглар, өг-бүлеге азы сурас төрүттүнгенинден хамаан чокка, домей социал камгалалды алыр ужурулуг.

26 чүүл

1. Кижиги бүрүзү өөренир эргелиг. Өөрөдиге бети диге эге болган нинти өөрөдигеге хамаарыштыр халас болур ужурулуг. Эге өөрөдиге албан болур ужурулуг. Техниктиг болган профессионалдыг өөрөдиге бүтүдөгө белең чедингир болур ужурулуг.

база дээдн өөрөдилге кижн бүрүзүнүн салымныының аайы-биле бүтүдеге бир дөмей чедингир болур ужурлуг.

2. Эртем-билиг кижинин долу сайзыралынче болгаш кижинин эргелеринге база хосталгаларында хүндүткелди бедидеринче угланган болур ужурлуг. Эртем-билиг бүтү чоннарның, сөөк-язы база шажын бөлүктөрүнүн бот-боттарын билчиринге, өскелернин бодалдарын, чүдүлге-сүзүткелдерин хүлээп билиринге, эң-найыралдыг чорукка база Каттышкан Нациялар Организациязының тайбыңны деткээн ажыл-чорудулгазында деткимчени бээр ужурлуг.

3. Ада-ие улус боттарының назы четпээн уругларының өөрөдилгезинин хевирин чугулалап шилиир эргелиг.

27 чүүл

1. Кижн бүрүзү нинтиелдин культура амыдыралында хостуг киржир, уран чүүлден таалал алыр, эртем дешчилгезинге киржир болгаш оон кижиктерин ажыглаар эргелиг.

2. Кижн бүрүзү автору бооп турары эртем, чогаал болгаш уран чүүл ажылдарының түңнели болур моральдыг болгаш материалдыг эрге-ажы камгалаттынган турарында эргелиг.

28 чүүл

Кижн бүрүзү ук Угуулгада айыттынган эргелер болгаш хосталгаларны долузуп-биле хандырын турар социал болгаш улустар аразының корум-чурумунда эргелиг.

29 чүүл

1. Кижн бүрүзү оон хостуг болгаш долу сайзыралын хандырын болур нинтиелдин мурнунда хүлээлгелеринг.

2. Кижн бүрүзү бодунун эргелерин болгаш хосталгаларын боттандырын тургаш, хоойлу ёзугаар өске кижилернин эргелери биле хосталгаларын болур-чогууру-биле хүлээп көөрүн база хүндүлээрин хандырап база демократтыг нинтиелге мөзү-шынарның чөптүг негедделерин, хөй-ниити чурумун болгаш ниити чаагай байдалды хандырап сорулга-биле тодараттынган чүгле ыңдыг кызыгаарлаашкыннарга таваржыр ужурлуг.

3. Ол эргелернин болгаш хосталгаларның боттандырышкыны кандып-даа таварылгада Каттышкан Нациялар Организациязының сорулга болгаш принциптеринге удурланышкак болбас ужурлуг.

30 чүүл

Ук Угуулгада чүү-даа чүве кайы-бир күрүнеге, бөлүкке азы тус кижилерге ук Угуулгада айыттынган эргелер болгаш хосталгаларны узуткаарынче угланган ажылдар чорударында азы кылдынылар кылырында эрге берип турар деп тайылбырлаттынып болбас.